

**PSIXOLOGİYA, YAŞ FİZİOLOGİYASI VƏ İNKLÜZİV TƏHSİL MƏSƏLƏLƏRİ
ПСИХОЛОГИЯ, ВОЗРАСТНАЯ ФИЗИОЛОГИЯ
И ВОПРОСЫ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
PSYCHOLOGY, AGE PHYSIOLOGY AND ISSUES OF INCLUSIVE EDUCATION**

UOT 376.

Elmira Mahmud qızı Kərimova

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun aparıcı elmi işçisi

<https://orcid.org/0000-0003-1378-8472>

**ENNEAQRAM ƏSASINDA PEŞƏ SEÇİMİ İLƏ BAĞLI APARILAN
SORĞULARIN NƏTİCƏLƏRİNİN TƏHLİLİ**

Эльмира Махмуд гызы Керимова

доктор философии по педагогике

ведущий научный сотрудник

Института Образования Республики Азербайджан

**АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ОПРОСОВ ПО ВЫБОРУ ПРОФЕССИИ
НА ОСНОВАНИИ ЭННЕАГРАММЫ**

Elmira Mahmud Karimova

doctor of philosophy in pedagogy

leading scientific worker

at the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

**ANALYSIS OF THE RESULTS OF SURVEYS ON THE CHOICE
OF PROFESSION BASED ON THE ENNEAGRAM**

Xülasə. Enneagram insanın şəxsi transformasiyasına və inkişafına yönəlmiş dərin şüuraltı motivasiyasının ayrılmaz modelidir. Bu modeldə ən önəmlisi odur ki, o, yalnız şəxsiyyətin tipini (Enneatip) müəyyən etmək üsulu deyil, həm də inkişaf modelidir. Enneaqram gənclərin peşəkar oriyentasiyasında, gələcək peşəni və seçilmiş peşədən məmnunluq hissi gətirəcək daha uyğun olan fəaliyyət sahəsini seçməkdə, karyera yüksəlişində faydalı bir vasitə kimi istifadə oluna bilər. Eyni zamanda, qeyd etmək lazımdır ki, Enneagram peşə seçimində həlledici amil ola bilməz, o, yalnız bu işdə vasitə kimi çıxış edir. Şagirdlər arasında apardığımız sorğuların nəticələrinin təhlili bir daha peşə seçimi probleminin nə dərəcədə vacib olduğunu və şüuraltı motivasiyanın psixoloji modeli olan Enneagramın bu prosesə nə dərəcədə təsir etdiyini göstərdi.

Açar sözlər: *Enneaqram, Enneatip, şəxsi transformasiya, peşə seçimi, karyera, şəxsiyyət strukturu*

Резюме. Эннеаграмма представляет собой интегральную модель глубокой, подсознательной мотивации человека к личному преобразованию и развитию. Самое главное в этой модели то, что это не только способ определения типа личности (Эннеатип), но и модель развития. Эннеаграмма может быть использована как полезный инструмент в профессиональной ориентации молодежи, в выборе более подходящей сферы деятельности, которая принесет чувство удовлетворенности будущей профессией и продвижение по карьерной лестнице. В то же время следует отметить, что Эннеаграмма не может быть решающим фактором в выборе профессии, она выступает в данном случае лишь как инструмент. Анализ результатов опроса учащихся еще раз выявил важность проблемы выбора профессии и степень влияния на этот процесс Эннеаграммы.

Ключевые слова: *Эннеаграмма, Эннеатип, трансформация личности, выбор профессии, карьера, структура личности*

Summary. Enneagram represents its own integrated model of deep, subconscious motivation of a person to personal transformation and development. The most important thing in this model is that it is not only a way of defining the type of personality (Enneatip), but also a model of development. Enneagram can be used as a useful tool in the professional orientation of youth, in choosing the most suitable areas of activity, which will bring a sense of satisfaction to the future profession and career advancement. At the same time, it should be noted that Enneagram can not be a decisive factor in the choice of profession, it acts only as an instrument. The analysis of the results of the survey of students once again revealed the importance of the problem of choosing a profession and the degree of influence on this process in the Enneagram.

Key words: *Enneagram, Enneatype, personality transformation, profession choice, career, personality structure*

Bakı şəhərinin 82 sayılı ümumtəhsil məktəbi “Partadan iş masasına” adlı layihədə iştirak etmişdir (sentyabr 2021-fevral 2022). Layihəyə aid “Təhsildə inkişaf və innovasiyalar üzrə qrantların məbləği və ayrılması şərtləri, o cümlədən vəsaitlərin verilmə prosedurları, monitorinqin aparılması, hesabat və qiymətləndirmə üzrə tələblər”ə 2 nömrəli əlavədə qeyd olunur ki, bir neçə mərhələdən ibarət olan layihənin “ən vacib məsələlərindən biri peşənin tələb etdiyi şəxsiyyət tipi ilə tələblərin karyera dəyərləri arasında oxşar və fərqli cəhətləri araşdırmaqdır. Yəni bu şəxsiyyət tipi şagird seçdiyi peşədə nə qədər uğurlu ola bilər.” Məktəbdə keçirilmiş təlimlər nəticəsində şagirdlərin xüsusiyyətləri və onların əsasında hərəsinin Enneatipi müəyyən edilməsidir. Enneatip ilə tanış olduqdan və öz xarakter tipini başa düşdükdən sonra şagird gələcək peşəkar və karyera perspektivlərini nəzərdən keçirərək gələcək peşəsini seçməkdə daha məlumatlı olmuşdur.

Enneagram modelinin və Enneatipin peşə seçimində şagirdlərə nə dərəcədə kömək etdiyini müəyyən etmək üçün biz məktəbdə bir neçə dəfə sorğular keçirdik. Təqdim olunan məqalədə biz, həmçinin şagirdlərin müstəqil peşə seçimi ilə Enneatip əsasında seçim arasında qeydə alınan uyğunsuzluq aspektini də nəzərdən keçirəcəyik. Sorğuların nəticələrinin təhlilini sizə təqdim edirik. Əldə edilmiş məlumatların emalı üçün qruplaşdırma və təsnifat üsullarından istifadə edilmişdir.

Peşəkar fəaliyyət insanın həyatının böyük bir hissəsini təşkil edir. O, insanın əsas dolanışqı mənbəyi olmaqla yanaşı, həm də onun gələcək inkişaf istiqamətlərini müəyyən edir, mənəvi və fiziki həyatında mühüm rol oynayır. Bir sıra tədqiqatçılar hesab edirlər ki, peşə seçimi probleminin belə yüksək əhəmiyyəti ilə əlaqədar olaraq, Enneagramdan istifadə edilərsə, gələcək

abituriyentlərin qabiliyyət və meyllərini müəyyən etmək, yanlış peşə seçimi riskini azaltmaq, onları effektiv karyeranın qurulmasına istiqamətləndirmək mümkündür.

82 nömrəli ümumtəhsil məktəbində Enneagram əsasında aparılan belə bir araşdırma və təlimlər nəticəsində 79 şagirdin fərdi Enneatipi müəyyən edilmişdir. Bundan əlavə, şagirdlər arasında qrup (79 şagird) və seçmə (33 şagird) anket sorğusu da aparılmışdır.

Qrup şəklində keçirilən sorğunun ümumi nəticələri aşağıdakı kimi olmuşdur:

1) şagirdlərin peşədə öz müqəddəratının təyinetməsi prosesi cəmiyyətdə baş verən keyfiyyət dəyişiklikləri ilə müəyyən edilir; məsələn, peşə fəaliyyətinin və həyatın, demək olar ki, bütün sahələrində kompüter texnologiyalarının inkişafı, yayılması və tətbiqi sorğuda iştirak edən bir çox şagirdlərin proqramçı peşəsini seçməsinə səbəb oldu;

2) şagirdlər tərəfindən peşə seçimi prosesi peşə fəaliyyətinin mahiyyəti və şəraiti, habelə respublikada əmək bazarındakı vəziyyəti bilmədən, gələcəkdə məşğulluğun real imkanları barədə məlumatın olmaması şəraitində həyata keçirilir;

3) şagirdlərin əksəriyyəti ali təhsil müəssisəsini bitirdikdən sonra ixtisasları üzrə işləmədiyini mümkün sayırlar;

4) müasir gənclər gələcəkdə öz peşələrinə uyğunlaşmamaq ehtimalından qətiyyətlə qorxurlar; ona görə də bir çoxları gələcəkdə özlərinə başqa peşəyə yiyələnməyi mümkün bilirlər;

5) şüurlu peşə seçimi insanın öz sosial dəyərlərinə istiqamətlənməsi əsasında baş verir; aparılan sorğular göstərdi ki, şagirdlər çox vaxt peşəni deyil, hansısa peşənin təsvirlərini, daha doğrusu, müəyyən bir peşəkar qrupdakı mütəxəssis obrazlarını (həkim, jurnalist, genetik və s.) seçirlər;

6) şagirdlərin peşə haqqında və peşədə gələcəkləri haqqında təsəvvürləri qeyri-müəyyən-dir; onlar peşəni fəaliyyət növü kimi deyil, mənsubiyyət qrupu və ümumiyyətlə, gələcək sosial status, gələcəyin arzulanı modelini kimi seçirlər.

7) şagirdlərin əksəriyyətini, ilk növbədə, seçdikləri peşənin gələcəkdə verə biləcəyi maddi rifah, daha sonra peşənin imici və prestiji maraqlandırır;

8) şagirdlərin hamısı ali təhsil müəssisələrində ixtisas əldə etməyə yönəlib, heç biri orta ixtisas təhsili müəssisələrində tədris olunan peşəni seçməyib;

9) sorğudan keçən şagirdlərin əksəriyyəti öz gücü və intellektual qabiliyyətlərinə şübhə etmədilər və əmin idilər ki, bu onlara seçdikləri peşəyə tam yiyələnməyə imkan verəcək.

Ən məlumatlandırıcı isə şagirdin özünün peşə seçimi ilə Enneatip əsasında ona təklif edilən peşənin üst-üstə düşməsi ilə bağlı seçmə sorğu oldu. Seçmə sorğuda 33 şagird iştirak etmişdir. Beləliklə, təhlil göstərdi:

1. “Enneagram nədir? Enneagram haqda təsəvvürünüz var?” sualına 21 şagird müsbət cavab vermişdir; 12 şagird qeyd etmişdir ki, Enneagram haqqında dolğun təsəvvürü yoxdur;

2. yalnız 14 nəfərdə müstəqil olaraq seçilmiş və Enneatip əsasında təklif olunan peşənin üst-üstə düşməsi qeyd edilmişdir;

3. 9 nəfərdə müstəqil olaraq seçilmiş peşə Enneatip əsasında tövsiyə edilmiş peşə ilə uyğun gəlməmişdi;

4. 10 nəfər, ümumiyyətlə, Enneatip əsasında peşə seçimi ilə maraqlanmayıb və yalnız öz istək, maraq və biliklərinə arxalanaraq peşələrini seçmişdir;

5. Enneagram və öz Enneatipi haqqında məlumat yalnız 21 şagirddə var idi; 12 şagird Enneagram barədə məlumatsız idi və öz Enneatipi haqda hesabatı oxumamışdı;

6. “Əvvəldən seçdiyiniz DİM Qrupu və ya ixtisasla bağlı dəyişiklik etməyə zərurət duydu-nuzmu?” sualına 29 şagird belə zərurətin olmadığını, yalnız 4 şagird bu barədə fikirləşəcəyindən dedi.

Seçmə sorğuda şagirdlərə “Enneatipinizlə tanış olandan sonra peşə seçiminizdə bir dəyişiklik etmək istəyirsinizmi?” sualı verilmişdir və bu sual şagirdin öz Enneatipi ilə tanış olduqdan sonra seçimdə dəyişiklik edib-etməməsini nə-

zərdə tuturdu. 31 şagirddən 2-si dəyişiklik edəcəyini, 21-i etməyəcəyini (bu, şagirdlərin peşə seçiminə şüurlu yanaşmalarından xəbər verir) və 8-i bu barədə düşünmədiyini söyləmişdir.

Müasir şagirdlər təşəbbüskarlığı daha yüksək qiymətləndirir, uğur və təsadüfə daha çox inanırlar. Bunlar isə müstəqilliyin və öz biznesini təşkil etmək imkanının bariz əlamətləridir. Eyni zamanda, sorğuda iştirak edən 31 şagirdin hamısı təhsilin vacibliyini qeyd edərək, gələcəkdə pullu təhsil almaq məcburiyyətində olduqda, əsasən, ailənin dəstəyinə ehtiyac duyduğunu qeyd etdilər.

Sorğular zamanı o da müəyyən edilib ki, şagirdlərin peşə seçimi prosesi peşə fəaliyyətinin mahiyyəti və şəraiti, əmək bazarındakı vəziyyət, real məşğulluq imkanları öyrənilmədən həyata keçirilir. Hesab edirik ki, bu, məktəbin ali təhsil və orta ixtisas təhsili müəssisələri və s. ilə birgə həyata keçirilməsi vacib olan maarifləndirici işlərin aşağı səviyyədə olmasından irəli gəlir. Məktəbdə peşəyönümü işinə kifayət qədər diqqət yetirilməlidir. Yanlış peşə seçimi gələcəkdə narazılıq yaradır, əmək fəallığını azaldır, gənclərin işsizliyini şərtləndirən amillərdən birinə çevrilir. Sorğuda iştirak edən şagirdlərin əksəriyyəti ən az xərclə tez gəlir əldə etmək üçün peşə seçir. Şagirdlərdə özünə inamı artırmaq, düzgün peşə seçimi etmək üçün müxtəlif təlimlər, peşənin uğurlu təmsilçiləri və yüksək karyera yüksəlişinə nail olmuş və karyerasına uğurlu start verən məzunlarla görüşlər və s. keçirmək bu işdə köməklik edə bilər.

Problemin aktuallığı. Cəmiyyətin dinamik inkişafı təlim prosesinin iştirakçıları qarşısında yeni tələblər qoyur: yüksək təfəkkür və davranış çevikliyi, dözümlülük, böyük həcmli məlumatlarla işləmək, tanış olmayan situasiyadan çıxış yolu tapmaq, düzgün qərarlar qəbul etmək bacarığı, məsuliyyətli olmaq, təşkilatçılıq və liderlik keyfiyyətlərinə malik olmaq. Bununla əlaqədar təlim proqramları daim dəyişdirilir, məlumat axınının sürəti və sıxlığı artır, qeyri-müəyyən vəziyyətlərin sayı artır ki, bu da şagird və tələbələrin yüklənməsinə, stress reaksiyalarının kəskinləşməsinə səbəb olur. Belə şəraitdə öz daxili imkanlarını bilmək, potensialını üzə çıxarmaq və bunun əsasında düzgün peşə seçimi edərək mövcud qabiliyyətləri inkişaf etdirmək son dərəcədə zəruri olur. Şüuraltı motivasiyanın psixoloji modeli olan və insanın fərdi inkişafına yönəlmiş Enneagram (və ya şəxsiyyətin Enneagramı) bu problemin həllinə kömək edə bilər.

Problemin elmi yeniliyi. Başqa ölkələrdən fərqli olaraq, Azərbaycanda Enneaqram modeli biznesdə, psixologiya və pedaqogikada, demək olar ki, heç tətbiq olunmayıb. Lakin bir sıra xarici təlimçilər özəl mərkəzlərin dəvəti ilə respublikada təlimlər keçirir. 82 saylı ümumtəhsil məktəbində ilk dəfə keçirilən belə təlimlər, sonrakı monitorinq və sorğuların nəticələrinin təhlili Enneaqramın peşə seçimində necə rol oynadığını göstərdi. Aparılan işin nəticələri bu məqalədə əksini tapıb.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Şagirdlər öz karakter tipini – Enneatipini başa düşdükdən sonra

gələcək peşəkar və karyera perspektivlərini nəzərdən keçirərək özünə uyğun peşəni seçməkdə daha uğurlu olurlar. Eyni zamanda, Enneagram modelinin xüsusi olaraq pedaqoji fəaliyyət çərçivəsində tətbiqini nəzərə alsaq, deyə bilərik ki, müəllim və məktəb psixoloqunun məktəblilərin Enneatipi haqqında məlumatlı olması onlarla ümumi dil tapmağa, mənfi xarakter vərdişlərini aradan qaldırmağa, uşaqların xarakter xüsusiyyətlərindən istifadə edərək, sinifdə müsbət atmosfer yaratmağa və s. kömək edə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Гингер, А., Гингер, С. Гештальт-терапия контакта. -СПб.: Специальная Литература, 1999. – 287 с.
2. Наранхо, К. Изменим образование, чтобы изменить мир. -М.: Независимая фирма «Класс», 2013. – 400 с.
3. Макани, Х.К. Эннеаграмма: Ваш путь личностного развития, пересмотренное и дополненное. –М.: Ганга, 2012. – 288 с.
4. Таллон, Р., Сикора, М. Осознанность в действии: эннеаграмма, коучинг и развитие эмоционального интеллекта. – М.: Ориенталия, – 2015. – 432 с.
5. Рисо, Д. Определение Вашего Типа Личности: важное введение в теорию Эннеаграммы, пересмотренное и расширенное. – М., 2015. -С. 17.
6. Климов, Е.А. Психологическая подготовка к профессии, специальности. //«Энциклопедия профессионального образования» / Под ред. С.Я. Батышева. – М.: Ассоциация «Профессиональное образование» РАО, – 1999. Т.2. С.432.

E-mail: ema.umudova@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok. M.S. Kazımov,*
ped.ü.fəls.dok. L.H. İmanova

Redaksiyaya daxil olub: 16.05.2022.